

IMM ÎN ȚĂRILE EUROPEI CENTRALE ȘI DE EST. SITUAȚIA ROMÂNIEI

CRISTINA LEOVARIDIS, ANDREEA NICOLAESCU

Așa cum afirmam într-un prim articol* – *IMM în orientările și experiențele UE* – puterea inovativă reprezintă cheia competitivității, inovarea bazată pe cunoaștere fiind considerată principalul motor al renașterii industriale și al creșterii economice în deceniile viitoare. În acest context se plasează și obiectivul strategic al UE pentru următorul deceniu, definit la Lisabona în martie 2000, acela de a face economia UE bazată pe cunoaștere, cea mai competitivă și mai dinamică din lume, capabilă să asigure o creștere economică durabilă, creând mai multe locuri de muncă și garantând coeziunea socială. Pentru atingerea acestui obiectiv inovarea este esențială, întreprinderile mici și mijlocii devenind actori-cheie în procesele de inovare mai ales prin promovarea inovației și prin capacitatea de a crea și de a menține în societate locuri de muncă dezirabile.

Crearea unui sistem de inovare dinamic și continuu presupune transferul de cunoaștere, alianțele strategice dintre institute de cercetare și întreprinderi putând elimina unele din obstacolele care compromit exploatarea rezultatelor cercetării.

IMM au avantaje date de flexibilitate și de puterea de pătrundere pe segmente diversificate de piață, dar trebuie să facă față concurenței marilor întreprinderi ce dispun de acces la cercetare și inovare științifico-tehnologică. O soluție benefică o reprezintă tocmai inițierea și susținerea rețelelor de cooperare în acest domeniu, greu de realizat în mod spontan, un rol deosebit revenind politicilor publice (naționale și transnaționale) în inițierea și sprijinirea acestor noi forme de acțiune (concurență prin cooperare). În acest spirit, UE promovează diverse tipuri de rețele menite să atragă IMM în procesele de inovare cu scopul de a mări puterea lor competițională. În acest context am prezentat principalele programe privind IMM desfășurate de-a lungul timpului în UE, ca și prioritățile privind dezvoltarea IMM în perioada următoare. Toate aceste preocupări continue vizând IMM, precum și datele statistice analizate, atestă importanța care se acordă în UE acestui sector determinant al economiei, considerat atât un agent esențial în procesul transferului de cunoaștere, cât și unul din principalii actori capabili să contribuie la o creștere economică durabilă.

Procesul de restructurare, atât a economiilor naționale, cât și a economiei mondiale, de integrare internațională a economiilor, de mondializare a acestora,

* Prima parte a studiului a fost publicat în „Revista Română de Sociologie” nr. 1–2, 2002.

acționează și asupra întreprinderilor industriale, schimbând contextele socio-economice și culturale în care acestea se încadrează. Este vorba de cooperarea cu organizații transnaționale (UE) și de cerințele integrării în economia mondială, care constituie un factor de presiune în evoluția benefică a economiei întreprinderilor¹.

Întreprinderile sunt influențate de toate procesele care se desfășoară la nivel societal-global și reprezintă, totodată, atunci când funcționarea lor e defectuoasă, una din cauzele declinului economic. De aceea, atunci când se abordează problemele întreprinderilor industriale (a IMM în particular), trebuie să se țină seama de schimbările care au loc la nivel macroeconomic, în plan intern și extern, strategiile care vizează acest domeniu trebuind să se încadreze în strategiile economiei globale.

Referitor la cazul României, se vorbește de două tipuri de tranziție: una de la socialism (comunism) spre economia de piață capitalistă și cealaltă – comună cu cea pe care o experimentează și țările occidentale avansate – de la societatea industrială la cea informatizată postindustrială. Se dorește o schimbare structurală orientată, care ar trebui să îmbine atât nivelul macrosocietal, cât și cel microsocietal, în cadrul procesului macrosocietal de schimbare neputându-se face abstracție de mecanismele de inovare; numai că este vorba în prezent despre un alt tip social de inovare, determinat și direcționat de creația științifico-tehnologică, ceea ce ar conduce la plasarea în centrul factorilor de inovare a științei, tehnologiei și învățământului. Prin urmare, subsistemul științei și tehnologiei ar trebui să devină parte integrantă între subsistemele mecanismului general al economiei, însă în România ele sunt decuplate².

I. SITUAȚIA IMM ÎN ȚĂRILE DIN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST

1. Caracteristici ale IMM în țările din Europa Centrală și de Est³

Pentru România, un interes aparte prezintă abordarea și evoluția fenomenului antreprenorial în țările din Europa Centrală și de Est (ECE), deoarece datorită celor 4 decenii de comunism ele se confruntă cu numeroase aspecte similare, a căror soluționare se dovedește uneori dificilă.

Abordarea problematicii IMM trebuie realizată luând în considerare **contextul specific al trecerii la economia de piață**. În toate aceste țări se derulează în paralel mai multe schimbări economice esențiale și complexe – privatizarea, restructurarea, demonopolizarea și dezvoltarea sectorului IMM – care se întrepătrund și generează o multitudine de situații economice, politice, sociale și culturale noi. Apar condiționări care într-o economie de piață clasică nu există. Una dintre cele mai importante constă în aceea că *viteza și amploarea privatizării și restructurării firmelor de stat publice depinde decisiv de viteza și amploarea creării și dezvoltării IMM*, singurele care pot să absoarbă forța de muncă disponibilizată în număr mare. Această corelație se și verifică de altfel. De

¹ Oscar Hoffman, *Întreprinderea în tranziție*, București, Editura Lumina Lex, 2000, p. 117, 198.

² *Ibidem*, p. 16–26.

³ Ovidiu Nicolescu, *Managementul întreprinderilor mici și mijlocii*, București, Editura Economică, 2001, p. 126–140.

exemplu, Cehia, concomitent cu privatizarea amplă și rapidă, realizată în mai puțin de 2 ani, a facilitat crearea unui mare număr de IMM (în 1992 erau înregistrate peste 1 milion de IMM, din care funcționau însă numai o parte).

Geneza IMM în țările ECE este diferită, comparativ cu celelalte țări europene sau americane, atât în ceea ce privește natura căilor, cât și conținutul proceselor implicate. În principal, căile de apariție a IMM sunt: **1.** privatizarea firmelor de stat și **2.** înființarea de noi firme de către întreprinzători.

Deși inițial s-au așteptat rezultate deosebite de la prima cale, cea mai eficace s-a dovedit în toate țările cea de-a doua, deoarece ea se bazează pe întreprinzători autentici și pe proprietate privată intrinsecă.

Pentru a permite și favoriza dezvoltarea IMM, în majoritatea țărilor ECE s-a luat un ansamblu de măsuri, al căror conținut, intensitate, eșalonare și combinare variază în limite foarte largi de la o țară la alta, precum:

- privatizarea rapidă a IMM din sectorul de stat;
- reforma sistemului bancar;
- eliminarea barierelor administrative din calea înființării și funcționării IMM;
- asistența bi- și multilaterală a statelor occidentale acordată sectorului IMM din țările ECE;
- măsuri active privind stimularea IMM în absorbirea forței de muncă disponibilizate din sectorul de stat;
- suport financiar de la buget pentru înființarea și dezvoltarea IMM.

Rezultanta acțiunilor menționate o constituie dezvoltarea rapidă a unui puternic sector de IMM, în unele țări din ECE, deși unii specialiști consideră că o parte din progresul IMM se dovedește a fi aparent și inconsistent.

O privire de ansamblu asupra situației fenomenului antreprenorial în țările ECE ne-o oferă investigațiile realizate de Eurostat împreună cu Oficiile de statistică ale acestor țări. Numărul IMM variază în limite foarte largi de la o țară la alta, așa cum apare în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Numărul societăților comerciale în țările ECE în 1995⁴

Nr.crt.	Țara	Număr
1	Albania	41 460
2	Bulgaria	302 665
3	Cehia	706 495
4	Estonia	30 397
5	Ungaria	519 502
6	Letonia	25 663
7	Lituania	57 978
8	Polonia	1 057 102
9	România	362 662
10	Slovacia	186 710
11	Slovenia	72 387
12	Total ECE	3 362 121

⁴ Ibidem, p. 128.

La sfârșitul anului 1995, în aceste țări își desfășurau activitatea 3 362 121 societăți comerciale, dintre care aproape 99% erau IMM. Densitatea IMM la 1 000 de locuitori, de 31 IMM, este inferioară celei din UE, de 48,2 IMM. Între cele 11 țări există diferențe apreciabile, numărul cel mai mare de IMM înregistrându-se în Polonia, Cehia și Ungaria. Dacă avem în vedere și numărul de locuitori, cea mai mare densitate se înregistrează în aceleași țări, cu cifre superioare chiar mediei UE. Desigur, diferențele între amploarea, structura și funcționalitatea sectorului IMM între țările ECE sunt mult mai numeroase.

Prezentăm mai jos **principalele caracteristici ale IMM din cele 11 țări din ECE**, rezultate din investigațiile statistice:

- majoritatea IMM au fost create în perioada tranziției;
- cea mai mare parte a IMM – 77% – sunt plasate în zonele urbane;
- predomină societățile foarte mici, care nu au salariați – 62,2% –, ci numai întreprinzătorul și eventual membri ai familiei;
- microîntreprinderile (cu 2–9 salariați) și firmele mici (cu 10–49 salariați) reprezintă 32,4 % din totalul firmelor;
- 95% dintre IMM nu au decât un sediu, ceea ce arată un potențial economic redus;
- procesul investițional are o intensitate redusă, doar 17% dintre firme investind mai mult de 10 % din cifra de afaceri;
- cea mai mare parte dintre IMM sunt profilate în principal pe comerț – 37,6%, urmate de transporturi și servicii 28,7%, construcții 20,6%, industrie prelucrătoare 16,9 %, hoteluri, restaurante și cafenele – 6,1%;
- predomină IMM nespecializate, cu profiluri de activitate multiple, peste 80%.

Demne de luat în seamă sunt datele privind **principalele dificultăți cu care se confruntă IMM**. Dificultatea cea mai mare pentru IMM este lipsa de capital – 77%, urmată de cerere solvabilă redusă – 61% și de concurență – 56%. Celelalte dificultăți (preț de piață scăzut, lipsă de tehnologie, lipsă de materie primă, lipsă de capacitate de marketing etc.) se află la mare distanță de primele. Deosebirile între frecvența dificultăților întâmpinate de IMM în diferite țări este destul de mare, cu excepția primei – lipsa de capital. De exemplu, cererea solvabilă variază între 34% în Albania, țară foarte slab dezvoltată, și 83% în Letonia, al cărei nivel economic este mai crescut.

De o mare importanță sunt analizele care au avut în vedere mecanismele de funcționare ale IMM și care au relevat numeroase elemente utile creșterii performanțelor IMM. În urma unor astfel de analize, s-a ajuns la concluzia că principalele cauze care generează cel mai frecvent falimentele IMM în ECE, sunt: absența unor proprietari autentici, organizare de tip clasic, costuri de producție excesiv de mari, insuficiența unor sisteme motivaționale eficiente, utilizarea unei forțe de muncă supradimensionate, calitate scăzută a produselor. Recent, s-a ajuns la elaborarea unui set de recomandări privind politicile în domeniul IMM în această parte a lumii:

- stimularea IMM prin micșorarea taxelor și impozitelor;
- dezvoltarea de programe de training pentru întreprinzători, axate pe cercetări de piață, abordare participativă;
- remodelarea sistemului instituțional, diminuarea birocrăției și corupției;
- tratarea IMM de către decidenții politici în strânsă conexiune cu obiectivele privind utilizarea forței de muncă, creșterea economică, productivitatea, echilibrarea balanței de plăți și stabilitatea prețurilor;

- realizarea unei legislații complete, mai puțin „stufoasă”, coerentă și stabilă.

În eficientizarea evoluției proceselor antreprenoriale în țările ECE, raportarea la UE este esențială, ținând cont atât de perspectiva integrării lor în UE, cât și de programele pe care aceasta le oferă sectorului IMM din această parte a Europei. Atunci când se abordează **politicile pentru IMM din țările ECE**, trebuie luate în considerare diferențele de natură economică ce există între aceste țări și UE:

- transformările economice în țările ECE trebuie însoțite de transformări sociale;

- prioritățile țărilor ECE sunt stabilizarea macroeconomică și restructurarea firmelor de stat, reforma bancară și abia apoi IMM;

- cultura economică a populației, încă marcată substanțial de perioada comunistă, este defavorabilă IMM;

- incapacitatea sectorului bancar din țările ECE de a finanța sectorul IMM;

- lipsa de tradiție antreprenorială din ECE diminuează intensitatea necesității de a înființa firme noi.

Abordarea sectorului IMM din țările ECE vizavi de UE, din perspectiva integrării lor, trebuie să pornească de la măsura în care acestea au asimilat deja *acquis*-ul comunitar și de la starea economiei lor. Concluzionând, în țările ECE sectorul IMM a făcut progrese substanțiale, prezentând însă diferențe mari de la o țară la alta. Se recomandă o reconsiderare a acestui sector, pornind de la specificitatea sa ridicată, de la realitățile fiecărei țări și de la cerințele integrării în UE. Operaționalizarea acestei viziuni trebuie să plece de la elaborarea la nivel național de strategii pentru IMM, integrate în strategia globală națională. O astfel de recomandare este importantă, pentru creșterea funcționalității și performanțele fiecărei economii naționale.

2. Probleme de politică a inovării în șase țări candidate: provocări. Cipru, Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Polonia, Slovenia⁵

Politica legată de inovare s-a dezvoltat în cadrul UE cu precădere de la mijlocul anilor '90, urmând o perioadă în care i s-a acordat o importanță crescută, marcată și de studii care ilustrau decalajul relativ ce există în domeniul inovării („deficitul de inovare”) între UE și principalul său competitor, Statele Unite.

⁵ UE, *Innovation policy issues in six candidate countries: the challenges. Cyprus, Czech Republic, Estonia, Hungary, Poland and Slovenia*, 2001.

Cercetarea ce are ca rezultat prezentul raport și-a propus să examineze și să analizeze condițiile care există în prezent în domeniul inovării în șase state candidate, și anume Cipru, Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Polonia și Slovenia (numite pe scurt în raport CC6).

Studiul a durat 16 luni și a fost realizat de o echipă având drept coordonator *Aide à la Décision Economique* (ADE) S.A., Belgia, susținut de *Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology* (MERIT, *University of Maastricht*, Olanda), de *School of Slavonic and East European Studies*, *University College London* (SSEES, *University College London*, UK) și de o rețea de experți naționali.

Studiul a urmărit nouă itemi, pentru fiecare dintre aceștia, echipei de cercetare cerându-i-se să analizeze informațiile disponibile pentru fiecare țară și, printr-o analiză comparativă, să identifice principalele tendințe și provocări.

Raportul final încearcă să ofere răspuns la cei nouă itemi prioritari, care pot fi rezumați sub forma a șase întrebări generale:

1. Cum a influențat procesul tranziției potențialul spre inovare al firmelor?
2. Unde se situează țările candidate în termenii performanțelor de inovare?
3. Există un mediu instituțional și legislativ care să stimuleze activitatea de inovare?
4. Cine este responsabil de chestiunile legate de politica în domeniul inovării în țările candidate (există o politică în domeniul inovării)?
5. În ce direcție și-au dezvoltat aceste țări o politică de inovare?
6. Ce tipuri de inițiative au fost luate, în arii specifice ale politicii de inovare?

1. Raportul ia în considerare date economice cheie, din țările candidate, și identifică modul în care tendințele productivității, stabilizării macroeconomice, comerțului, privatizării, investițiilor străine directe și creării de noi firme au influențat mediul inovativ al firmelor.

Coeziunea unei UE largite va depinde de modul în care economiile celor șase țări candidate vor fi capabile să susțină rate ridicate de creștere, prin accelerarea schimbărilor tehnologice. Sunt necesare noi mecanisme de susținere a inovării și a dezvoltării industriale în domeniile de înaltă tehnologie, pentru a putea menține creșterea productivității.

Există o situație duală din punct de vedere economic: pe de o parte întreprinderi profitabile, cu investiții străine de înaltă productivitate și, pe de altă parte, firme autohtone care se luptă să rămână competitive.

2. Sistemul educațional și de pregătire produce angajați care nu sunt suficient de creativi și de flexibili, pentru nevoile unei industrii și ale unor servicii de înaltă valoare.

Există cerere slabă pentru CD (cercetare-dezvoltare) în domeniul industrial și din această cauză introducerea noilor tehnologii este frânată.

În comparație cu UE, în CC6 există mai puține firme mici inovative.

3. Din 1998, cerința simplificării administrative a devenit o prioritate politică, în majoritatea țărilor. Oricum, ea n-a fost întotdeauna tratată într-o manieră eficientă, în mod particular în țările unde era considerată o problemă majoră (Polonia, Slovenia).

În 2000, doar Polonia și Ungaria au oferit facilități fiscale firmelor, pentru a susține CD sau proiectele de inovare.

4. Chiar și acolo unde, în cadrul ministerelor există departamente specifice cu sarcini pentru inovare și politică tehnologică, ele nu joacă un rol important în coordonarea chestiunilor legate de politica de inovare.

Agențiile de inovare sau tehnologice, responsabile pentru furnizarea fondurilor către firme, există în Cipru, Estonia și Polonia. În Ungaria acest rol a fost jucat de o agenție relativ autonomă, dar din anul 2000 această agenție a devenit departamentul pentru CD din Ministerul Educației. Planurile pentru a doua jumătate a anilor '90, pentru o agenție de inovare în Slovenia, nu au fost implementate din cauza dificultăților de finanțare.

5. Vorbind în general, acest studiu arată că nici una din cele 6 țări candidate nu a dezvoltat o politică susținută în domeniul inovării. Totuși, Ungaria pare să se afle în fruntea celorlalte țări în acest domeniu.

Polonia și Slovenia au făcut cel mai de timpuriu eforturi în a adopta liniile unei politici în domeniul inovării și sunt singurele țări care au implementat cercetările din domeniul inovării în sfera întreprinderilor. Însă, în Slovenia, implementarea acestei politici este limitată la un număr de programe finanțate din împrumuturi și granturi venite pe linie ministerială. Posibilele noi planuri se lovesc de dificultăți de finanțare.

Polonia, cea mai întinsă țară, prezintă, de asemenea, un context politic complex în ceea ce privește domeniul analizat, responsabilitatea fiind împărțită între Ministerul Economiei și Comitetul de Stat pentru Cercetare Științifică, fără ca mesajul politic să fie clar sau să avem de-a face cu o implementare efectivă. Ambii actori au elaborat documente în domeniul politicii de inovare, ce acoperă perioada 2000–2002, dar succesul lor depinde de acțiunea și bugetul altor ministere.

Republica Cehă are o tradiție, în ceea ce privește știința și politica de cercetare; inovarea tinde să fie echivalată de mulți politicieni cu dezvoltarea tehnologică. Suportul în ceea ce privește inovarea, mai precis CD industrială, revine mai multor ministere.

În Cipru este dificil să vorbim despre o preocupare în domeniul politicii de inovare.

În general, rapoartele naționale conțin numeroase exemple, în care legile sau programele au fost adoptate, dar n-au primit fondurile necesare. În plus, doar firmele mari care prezintă mai puține riscuri au șanse să obțină împrumuturi pentru CD și de aceea numai ele sunt tentate să încerce. Elaborarea unor structuri care să susțină inovarea nu apare ca o prioritate, pentru guvernele celor 6.

6. Politica de inovare s-a axat pe dezvoltarea educației în direcția inovării (Ungaria, Republica Cehă și Slovenia apar drept cele mai avansate în acest domeniu) și pe introducerea unor măsuri de facilitare a creării de întreprinderi noi, inovative, și a transferului de cunoaștere.

Tabloul diferă de la o țară la alta. Polonia și Ungaria au răspuns prin crearea de centre de excelență, care să favorizeze cooperarea dintre structurile de CD existente (centre și firme). În Republica Cehă, guvernul a luat o serie de inițiative, începând cu 1999, sub forma unor scheme specifice, cu scopul de a stimula relațiile cercetare-industrie. Până acum suportul politic este mai puțin dezvoltat în Slovenia, în timp ce Cipru este în urma celorlalte țări în această direcție.

Rețelele de afaceri (rețele de subcontractare și *cluster*) reprezintă o experiență relativ nouă și Ungaria și Republica Cehă au fost pionieri în acest domeniu. Acestea pot oferi o soluție pe termen mediu la întrebarea: „cum să implici un număr mai mare de firme mai mici în activitatea de inovare?”.

Concluzionând, se poate spune că toate țările au dezvoltat mecanisme instituționale caracteristice economiei de piață. În plus, în contextul largirii semnificației acordate inovării, ca un element-cheie al competitivității și creării de întreprinderi și de locuri de muncă, autorii raportului argumentează că activitatea de inovare din cele șase țări este relativ stabilizată.

Conform raportului, nu există încă nici o politică de inovare complet independentă, în nici una din cele șase țări analizate. Totuși, fiecare țară primește recunoașterea pentru eforturile pe care le-a făcut. Ungaria se definește ca fiind „unde în fața celorlalte țări”. Estonia are o conștiință relativ înaltă a priorităților de inovare și o agenție de implementare bine stabilită (recunoscută, instituită). Din 1999 au fost introduse noi inițiative, pentru a promova inovarea și societatea informațională. Atât Polonia, cât și Slovenia au realizat cercetări în domeniul inovării. Și Republica Cehă și-a reorientat recent politica de cercetare, în scopul de a da mai multă susținere relațiilor dintre cercetare și industrie. Industria cehă beneficiază de o puternică tradiție în domeniul inovării, ingineriei și exportului; toate întreprinderile au capacități importante de cercetare-dezvoltare. Cipru a dezvoltat mai mult inițiative ad-hoc în materie de inovare, precum proiectarea de incubatoare de înaltă tehnologie.

În timp ce există semne încurajatoare în ceea ce privește inițiativele de inovare și deși unele țări sunt mai avansate decât altele, abia urmează să se dezvolte politici de inovare extensive, coordonate și rețele care să funcționeze între cercetare și industrie.

Noile mecanisme de susținere a inovării, recomandate în raport, pot ajuta la micșorarea decalajului existent față de statele membre ale UE și pot facilita crearea de rețele interne între firmele autohtone slab tehnologizate și firmele străine cu tehnologie avansată din țările candidate⁶.

Constatări importante:

- mai mult de jumătate din întreprinderile manufacturiere europene (51 %) și 40 % dintre cele din sectorul terțiar sunt inovatori tehnologici;
- în industria manufacturieră, marile întreprinderi consacră activității de inovare o parte din cifra lor de afaceri, aproape dublă față de micile întreprinderi (4,2 % – 2,5 %);

⁶ *The Challenges to Innovation Policy*, în „Cordis focus”, 2001, decembrie, p. 6.

- în sectorul noilor tehnologii, 36% din întreprinderile mici, 49% din cele mijlocii și 71% din întreprinderile cele mari sunt inovative;
- achiziționarea de mașini și echipamente este o sursă de inovare în domeniul produsului, pentru 60% din micii inovatori și pentru 69% din cei de talie medie;
- universitățile și institutele de cercetare sunt surse de inovare esențiale, pentru 5% din întreprinderile inovatoare, iar brevetele pentru 3% din cei din industria manufacturieră și pentru 1% din servicii;
- întreprinderile care practică inovarea în colaborare – 84% din inovatorii din industria manufacturieră și 74% din sectorul serviciilor – lucrează cu parteneri din țara lor; 50% din întreprinderile manufacturiere și 37% din societățile de servicii lucrează cu parteneri din alte țări ale Uniunii⁷.

Raportul concluzionează identificând cinci provocări pentru dezvoltarea politicii de inovare în CC6 (promovarea unei culturi inovative, plasarea inovării în centrul preocupărilor legislative, creșterea numărului de întreprinderi mici inovative, difuzarea intensă a cunoașterii și tehnologiei în economie, conturarea unei politici inovative coerente) și sugerează politicienilor un număr de opțiuni posibile de urmat.

O cercetare similară este în lucru pentru alte state candidate: Bulgaria, Letonia, Lituania, Malta, Slovacia, România și Turcia și se va termina până la sfârșitul anului 2002⁸.

Printre preocupările prioritare ale UE în raport cu țările candidate la aderare (numite și „noile țări asociate”) se numără și cea care are în prim plan **centrele de excelență**. În acest sens, Comisia Europeană a selectat din aceste țări peste 30 de centre de cercetare, ale căror competențe urmează să servească nevoile economice și sociale ale regiunilor din care fac parte – dar în conformitate cu interesele Uniunii ca întreg. Criteriile de selecție au cuprins excelența științifică / tehnologică și potențialul centrului, structura și diversitatea capitalului uman. Principalul obiectiv al acestui program al UE este acela de a contribui la dezvoltarea sectorului științific și tehnologic, precum și la îmbunătățirea infrastructurii din țările candidate, dar și la consolidarea relațiilor de parteneriat dintre ele. În vederea realizării acestui obiectiv, centrele de excelență trebuie să-și îmbunătățească legăturile cu alte centre europene prin rețele și programe comune, să se asocieze cu comunitățile economice și sociale locale, să atragă tineri cercetători și să-și intensifice participarea la al șaselea Program-cadru; pe de altă parte, e necesar ca fiecare dintre ele să recurgă la o abordare multidisciplinară, îmbinând cercetarea teoretică cu cea aplicativă în științele naturale, sociale sau economice. Rețelele nou create între centrele de excelență selectate (și care vor juca un rol cheie în cel de-al șaselea Program-cadru) vor contribui la întărirea colaborării dintre universități, centre de cercetare și industrie, în vederea realizării în comun a unor teme de cercetare, pregătind drumul pentru construirea *centrelor virtuale de excelență*.

⁷ *Comparer et contraster*, în „Innovation & Transfert Technologique”, 2001, nr. 4 p. 3.

⁸ *The Challenges to Innovation Policy*, în „Cordis focus”, 2001, decembrie, p. 6.

Din România au fost selectate următoarele centre de excelență: Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, Institutul de Biologie Celulară și Patologie „Nicolae Simionescu” al Academiei Române, Institutul de Matematică „Simion Stoilov” al Academiei Române⁹.

3. Comparație Ungaria – Polonia – România. Studiu de caz¹⁰

Majoritatea întreprinderilor **maghiare** sunt microîntreprinderi (97%). Întreprinderile mici și micro reprezintă împreună peste 99% din totalul întreprinderilor, 66% fiind companii formate dintr-o persoană. Numărul total al firmelor înregistrate depășește un milion, din care 760 000 erau active în 2000 (800 000 în 1999). Angajații IMM reprezintă aproximativ 69% din totalul forței de muncă, dar IMM contribuie doar cu aproximativ 45% la PIB. Îmbunătățirea cadrului în care își desfășoară activitatea întreprinderile, în particular, elaborarea de proceduri administrative și juridice favorabile întreprinderilor mai mici, reprezintă una din prioritățile guvernului ungar. Programul de lucru pentru dezvoltarea IMM aprobat în 1999 s-a axat pe îmbunătățirea accesului la finanțare, creșterea capacității inovative a IMM, dezvoltarea unei culturi antreprenoriale și dezvoltarea sistemelor de informații din lumea afacerilor. Principala caracteristică a sectorului antreprenorial este aceea de a trece de la un model bazat pe muncă ieftină și pe capital străin spre un model bazat pe inovare, muncă înalt calificată și investiții autohtone crescute. Aceasta va conduce la întărirea legăturilor dintre firmele mari (în general în proprietate străină și orientate către export) și sectorul IMM (predominant în proprietate ungară și orientat către piața internă).

Din întreprinderile **poloneze** 99% sunt IMM, din care 90% au mai puțin de 5 angajați. Ele acoperă două treimi din totalul angajaților și jumătate din PIB, respectiv din exporturile poloneze. Până în 2002 principala intenție a politicii guvernamentale privind IMM era crearea condițiilor pentru dezvoltarea deplină a potențialului sectorului IMM. Scopurile indirecte sunt creșterea competitivității IMM, creșterea exporturilor și a investițiilor în acest sector. Politicile guvernamentale privind firmele sunt asociate cu cele legate de angajare, în sensul găsirii de instrumente care să ajute la crearea de noi locuri de muncă și la creșterea calificării angajaților.

În **România**, IMM asigură 55% din PIB și 40% din forța de muncă la nivelul anului 2000. Guvernul român a înființat Ministerul pentru IMM și Cooperatie ca una din primele sale acțiuni după venirea la putere în decembrie 2000. Rolul ministerului este de a elabora și implementa strategii de stimulare a dezvoltării IMM și de a asigura coerența dintre aceste politici și politica socială și economică a României. Guvernul a adoptat, pe 17 mai 2001, Planul de acțiune pentru a îmbunătăți cadrul de afaceri pentru IMM, progresele urmând să fie analizate la fiecare șase luni. Principalele priorități pe termen scurt se referă la îmbunătățirea

⁹ *Centres of Excellence*, în „Cordis focus”, 2001, decembrie, p. 18.

¹⁰ Commission of the European Communities, *Report on the Candidate Countries' Measures to Promote Entrepreneurship and Competitiveness*, Brussels, 2001, vol. II, <http://www.mimmc.ro/biblioteca/vol 2.pdf>.

cadrelui juridic pentru IMM și la eliminarea barierelor administrative. În ceea ce privește accesul la finanțare, prioritatea constă în a înființa un Fond de garantare a creditelor pentru IMM și de a dezvolta programe financiare cu rate scăzute ale dobânzilor și acordarea de alocații nerambursabile pentru inițiative de a finanța investiții în producție, în servicii și în agricultură. Oferta de servicii pentru IMM (rețele, baze de date, programe de pregătire) este crescută.

Educație și pregătire pentru o societate de tip antreprenorial

Nivelul de educație al forței de muncă **maghiare** a crescut substanțial în ultimul deceniu. Între 1993 și 1999, proporția angajaților cu educație secundară și terțiară a crescut de la 71,9% la 82,4%. Din angajații maghiari 6,5% au diplome universitare. Se urmărește prin învățământul de toate gradele, dobândirea de abilități antreprenoriale, ca și obținerea pregătirii pe bază vocațională. Un exemplu de legătură între afaceri și educație este sistemul de contribuții la pregătirea vocațională, care constă în faptul că fiecare companie trebuie să contribuie cu 1,5% din fondul de salarii pentru susținerea Fondului de Pregătire Vocațională.

Învățământul **polonez** abordează, începând cu gimnaziul (14 ani), teme privind economia de piață, antreprenoriatul și caracteristicile antreprenorului (cum să fii antreprenor), cum să-ți găsești o slujbă (care sunt aptitudinile care se caută), cum să conduci o firmă, în concluzie cum să ai o participare activă în viața economică. Introducerea în sistemul educațional a unor subiecte asociate cu antreprenoriatul presupune și profesori adecvat pregătiți. De aceea, universitățile publice organizează cursuri postuniversitare pe aceste teme. IMM participă la procesul de educație vocațională în asociere cu școlile care furnizează acest tip de educație (pregătire teoretică în școală, practica în IMM). Mass-media locală joacă de asemenea un rol important în promovarea antreprenoriatului, organizând diverse tipuri de competiție între firme. Există și facilități pentru a stimula participarea angajaților, în particular a celor din IMM, la pregătire vocațională continuă (ex: deducerile din impozitul pe venit).

Nu există încă o cultură antreprenorială în **România** și atât guvernul, cât și instituțiile de învățământ și IMM resimt necesitatea acțiunii în acest domeniu. Politica pe 2001–2004 cuprinde un număr de priorități specifice, cu scopul întăririi legăturilor dintre sistemul educațional și întreprinderi, urmărindu-se dezvoltarea cooperării dintre universități și firme și adaptarea calificărilor academice la nevoile dezvoltării economice. Numai la nivel înalt de educație se abordează probleme legate de antreprenoriat, existând foarte puține inițiative la nivel primar și secundar, unde prioritatea principală este de a asigura o educație de bază pentru toți copiii. Agenția locală pentru angajare și forță de muncă oferă cursuri antreprenoriale specializate, dar există și programe internaționale pentru dezvoltarea de cursuri antreprenoriale (Phare, Centre de pregătire profesională româno-germane). Și în mediul universitar există cursuri de specializare pe domenii antreprenoriale, programa pentru aceste cursuri fiind de multe ori rezultatul colaborării dintre universitățile din orașele mari din România și alte țări

europene, adesea în cadrul programului Tempus. Există de asemenea un număr de legături între universități și întreprinderi, studenților oferindu-li-se posibilitatea unei experiențe practice. Școala Română de Afaceri din cadrul Camerei de Comerț și Industrie, creată în 1992, are astăzi 33 de filiale peste tot în țară. Ea oferă educație în domeniul antreprenorial și de afaceri, sub diferite forme.

Acces la finanțare pentru firmele mai mici și aflate într-un stadiu mai timpuriu de dezvoltare și finanțarea pentru firme extinse și de înaltă tehnologie

Accesul la capital extern rămâne dificil pentru IMM din **Ungaria** (ex: formulare multiple și ratele dobânzilor pentru împrumuturi bancare ridicate). S-au creat mai multe scheme, pentru a îmbunătăți accesul la finanțare, inclusiv o schemă de microîmprumut lansată în 1992, cu suportul programului Phare. În general, majoritatea fondurilor sunt de proveniență străină, dar gestionate de manageri unguri și au fost investite preponderant în mass-media, divertisment, IT, telecomunicații, Internet și industria medicală. Schimbările în ceea ce privește reglementările taxelor, care sunt în vigoare din 2001, includ măsuri preferențiale pentru antreprenorii singuri și pentru întreprinderile mici cu mai puțin de 50 de angajați (ex: deduceri de la baza de impozitare pentru investiții, 40 % din dobândă în cazul creditelor pentru investiții etc.).

Unul din principalele obstacole cu care se confruntă IMM în **Polonia** îl reprezintă accesul la împrumuturi și credite bancare (dobânzi și comisioane ridicate, formulare multiple). Firmelor li se cere să prezinte un raport asupra a doi-trei ani de activitate, astfel încât indivizii sau firmele mici care abia și-au început activitatea comercială se confruntă cu mari probleme. Chiar dacă obțin credite, dobânda este uneori cu 5–7% mai mare decât pentru firmele stabile. Unul din instrumentele disponibile pentru susținerea IMM îl reprezintă schemele de granturi pentru investiții folosite în particular în cadrul dezvoltării regionale cu un suport substanțial din partea programului Phare. Una din prioritățile guvernului este dezvoltarea unui sistem de garanții de împrumut, prin cofinanțarea fondurilor de credite locale și regionale. Legea impozitului acordă o serie de facilități de investiții pentru întreprinderi, în particular pentru tehnologii noi și modernizarea mijloacelor de producție.

Procesul de restructurare și de privatizare a sectorului bancar în **România** nu s-a încheiat încă și de aceea nu este pregătit în totalitate să facă față nevoilor financiare ale IMM. Băncile comerciale sunt în general reticente în a lucra cu firme mici din cauza riscurilor mari asociate. În plus, pentru că băncile comerciale nu acceptă un plan de afaceri drept garanție pentru un împrumut, cer garanții colaterale mult prea mari (în unele cazuri 175% din valoarea împrumutului). Se operează cu rate foarte ridicate ale dobânzilor pentru IMM, variind între 42 și 60% în funcție de bancă și de tipul de împrumut. Guvernul a luat un număr de măsuri pentru a îmbunătăți situația. A fost creat un Fond Național Garantat pentru IMM, inițial cu contribuția statului. Singura sarcină a fondului este de a furniza garanții pentru credite sau alte instrumente financiare obținute de IMM de la bănci

comerciale sau din alte surse. În afara inițiativelor guvernamentale, alte surse disponibile pentru IMM sunt programele de finanțare BERD și ale Băncii Mondiale, precum și linii de credit externe, coordonate de băncile române și fonduri private (ex: Fondul româno-german II). Un alt exemplu de schemă de microcredit este programul de microîmprumut dezvoltat de Fondul de investiții româno-american. Principala problemă cu majoritatea acestor programe este că ele nu operează la nivel național. Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România (CNIPMMR) a încheiat parteneriate speciale pentru accesul IMM la credite cu Banca Românească, BRD, BCR; parteneriatele oferă IMM informații, consultanță și asistență în obținerea de finanțare. A fost introdusă legislația necesară, pentru a proteja drepturile investitorilor, dar cadrul legislativ actual nu face distincție între nevoile diferitelor tipuri de întreprinderi și nu există finanțare specifică pentru extinderea firmelor de înaltă tehnologie. Din februarie 2001, IMM au facilități fiscale, în scopul de a susține investițiile făcute în sectoarele de producție, de servicii și agricol. Astfel, IMM beneficiază de scutire de impozit pe profiturile reinvestite și de o descreștere proporțională a impozitului pe profit pentru fiecare loc de muncă nou creat. Importurile de tehnologie, echipamente și know-how făcute de IMM pentru dezvoltarea activității proprii sunt scutite de taxe vamale și de TVA. Una din principalele măsuri pentru microîntreprinderi va fi simplificarea regulilor de impozitare, astfel încât se va plăti un procent fix din cifra de afaceri a anului precedent.

Accesul la cercetare și inovare și o mai bună folosire a patentelor de către IMM

De la mijlocul anilor '90, guvernul **maghiar** a prezentat o serie de inițiative politice în ceea ce privește cercetarea și inovarea, dar o politică sistematică în acest domeniu va fi implementată în viitor. Se recunoaște că transferul de cunoaștere dintre cercetare și sectoarele afacerilor este nesatisfăcător. Există și rezultate pozitive, precum programe de pregătire postuniversitară sau creșterea numărului de cercetători din cadrul firmelor în ultimii patru ani. Proporția din PIB cheltuită pentru cercetare-dezvoltare (CD) în 1998 era de 0,7% (comparativ cu 1,6 în 1990), care este mai puțin de jumătate din proporția din PIB pe care statele membre ale UE o cheltuiesc pentru CD (între 1,8 și 2%). Gradul de uzură al echipamentului de cercetare este de asemenea o problemă. Personalul din CD a ajuns în anul 2000 la aproximativ 55% față de 1988 și în 1999 reprezenta 0,56% din forța de muncă. În afara Programului de dezvoltare antreprenorială și a Programului național de CD, există și un Program de dezvoltare a economiei regionale, al cărui obiectiv este de a extinde bazele regionale ale creșterii economice. Programul cuprinde o serie de măsuri, privind dezvoltarea sistemelor inovative regionale, înființarea de *clustere* regionale, dezvoltarea pieței electronice regionale, suport pentru dezvoltarea de programe de dezvoltare economică a microregiunilor și măsuri de susținere a produselor maghiare și promovarea accesului lor pe piață. Rețelele de afaceri, în special rețele tip furnizare – asamblare finală, joacă un rol crucial în economia

ungară, în ceea ce privește inovațiile în domeniul organizării și al tehnologiei, al angajării și al exporturilor. Programul va opera prin dezvoltarea parcurilor industriale orientate spre inovare (se preconizează până la 250 de parcuri industriale în 10 ani). Ca un rezultat de îmbunătățire a calității, parcurile „de a doua generație” s-au organizat și dezvoltat în rețea. Se urmărește transformarea celor 133 de parcuri industriale (numărul firmelor incluse este 1 500 cu 100 000 de angajați în total) dezvoltate de la începutul anilor '90, în parcuri industriale orientate spre inovare. Programul urmărește de asemenea susținerea creării de centre inovative în jurul centrelor importante de CD din țară. Primele incubatoare de afaceri s-au înființat în Ungaria în 1991 cu fonduri Phare suplimentate de fonduri naționale. În anul 2000 au fost 24 de astfel de incubatoare. Un trend nou în dezvoltarea incubatoarelor îl reprezintă specializarea pe sectoare (întreprinderi implicate în aplicații specializate de software, IT, comerț electronic, tehnologie biomedicală, telecomunicații avansate, media). Principala inițiativă guvernamentală pentru a susține cooperarea dintre firme este Programul integrator, a cărui preocupare este de a îmbunătăți capacitățile inovative și competitivitatea IMM maghiare, promovând activitățile în rețea, în special cele care conduc la proiecte de dezvoltare tehnologică. Se urmărește cooperarea dintre departamentele universităților, institutele de cercetare și întreprinderi, pentru a promova inovarea și competitivitatea, pe de o parte, și a introduce în educație aspecte practice din lumea afacerilor, pe de alta.

Comparativ cu media UE, **Polonia** are un potențial de cercetare relativ scăzut. Majoritatea fondurilor provin de la bugetul de stat, în foarte mică măsură din sectorul privat. Altă problemă o reprezintă costurile ridicate pentru obținerea de patente. În plus, instituțiile și sistemele de transfer tehnologic nu sunt suficient dezvoltate. Institutele de cercetare științifică ezită să devină mai comerciale, iar IMM nu arată suficient interes în implementarea de soluții noi și inovative. În scopul de a trece aceste bariere, guvernul a aprobat două documente; în 1999 – „Direcțiile care ghidează politica de stat privind inovațiile până în anul 2002” și în iulie 2000 – „Creșterea inovării economice în Polonia până în anul 2006”. Strategiile vizează aspectele instituționale, economice și științifice ale problemei. Instituțiile competente sunt Comitetul de Stat pentru Cercetare Științifică, Ministerul Economiei și Agenția pentru Tehnologie (responsabilă pentru inovații și tehnologii noi). Pe lângă universități (în principal Universitatea Tehnică din Varșovia), Academia Polonă de Științe și instituții de cercetare, există și alte instituții legate de inovare, între acestea 23 de centre de informare și transfer tehnologic, 49 de incubatoare de afaceri și centre tehnologice și 3 parcuri tehnologice. Toate se bazează pe inițiative private. Există structuri de dezvoltare a comerțului electronic, cea mai importantă fiind Centrul de schimb electronic de date.

În **România**, una din principalele bariere în cadrul cercetării și inovării este lipsa unui cadru legislativ adecvat. În plus, sistemul instituțional nu este suficient dezvoltat în zona inovării și a transferului tehnologic. Nivelul fondurilor guvernamentale pentru CD a scăzut de la 0,71% din PIB în 1996, la 0,47% în 1998.

La nivel guvernamental, au fost luate măsuri de îmbunătățire a situației. Planul național pentru cercetare, dezvoltare tehnologică și inovare, inițiat în 1999 cu patru programe, a fost modificat la sfârșitul anului 2000 pentru a include zece noi programe. El acoperă perioada 1999–2005. Prioritățile sunt: produse, tehnologii și servicii inovative furnizate și folosite de companii, creșterea nivelului lor tehnic și calitativ pentru a le crește competitivitatea, acces pe piață în lumina apartenenței viitoare la UE (România participă la al șaselea Program-cadru și a instituit infrastructura instituțională necesară), consolidarea infrastructurii standardizate, creșterea cooperării tehnice și științifice internaționale. Alte priorități includ domenii, precum: societatea informațională, biotehnologie, mediu, agricultură și hrană. Un alt program focalizat pe promovarea activităților inovative în IMM este Programul Relansin. Măsurile luate, pentru a dezvolta o structură de transfer tehnologic în domeniul inovării, includ suport financiar și logistic pentru: organizarea de *workshop*-uri, seminarii și expoziții, prezentări de studii de caz, proiecte demonstrative pe produs, proces și serviciu, cursuri de pregătire, proiecte de inovare și tehnologie de cercetare, elaborarea de instrucțiuni pentru organizații de transfer tehnologic locale. Una din prioritățile de susținut sunt proiectele care implică parteneriate între unități de CD, universități, infrastructură IT și companii. Mai mult de 50 de centre de incubatoare de afaceri au fost create, în principal cu finanțare și suport privat. Există mai multe proiecte pentru parcuri tehnologice. Un exemplu este Technopolis Parc din Iași și regiunea de nord-est, cofinanțat de programul Phare. El va funcționa ca un incubator de afaceri inovativ. Rețeaua de centre de transmitere a inovării are drept scop să promoveze inovarea, încurajând schimbul de rezultate de cercetare dintre organizații și furnizând sfaturi, consultanță și pregătire. Legislația din domeniul patentelor este în total acord cu standardele internaționale și cerințele UE. OSIM va adopta patentul european în iulie 2002 și va fi prima organizație guvernamentală invitată să intre într-o organizație europeană ca membru cu drepturi depline. Numărul aplicațiilor pentru patente de la firmele românești se află în declin de la 1811 în 1995 la 1003 în 2000. Există, de asemenea, mai puține aplicații din partea companiilor străine.

Îmbunătățirea vizibilității serviciilor de susținere

Ungaria se concentrează pe eforturi de mediatizare a măsurilor, luate în vederea susținerii sectorului IMM.

Surse naționale și ale UE au fost folosite în **Polonia**, pentru a crește accesul la servicii educaționale, informaționale și financiare pentru antreprenori, peste tot în țară.

În **România**, Ministerul pentru IMM și Cooperatie colaborează cu Ministerul Dezvoltării și Prognozei, pentru a îmbunătăți dezvoltarea regiunilor prin susținerea IMM. El colaborează și cu Agențiile de dezvoltare regională și cu autoritățile locale, pentru a implementa politicile IMM la nivel local și regional. Există, în domeniul afacerilor, o rețea extinsă de furnizori de servicii, care a fost creată în principal cu fonduri de la organizații străine la începutul anilor '90. Programul de

dezvoltare al Națiunilor Unite are 18 centre de afaceri în toată România. UE are șase centre Euro-info și trei incubatoare de afaceri, guvernul german și Fondul know-how englez trei centre fiecare, Universitatea de stat din Washington 5 centre. Un exemplu de inițiativă regională de succes este Centrul de Afaceri Transilvania (CAT), fondat în 1992. Este o organizație non-guvernamentală, non-politică și non-profit cu mai mult de 1000 de companii membre. Principalul său scop este dezvoltarea activităților economice, stimularea comerțului și a investițiilor străine în zona Transilvaniei.

Îmbunătățirea administrației publice

În **Ungaria**, au fost luate măsuri semnificative, pentru a simplifica mediul administrativ.

Din 1999, în **Polonia** au fost inițiate reforme administrative și de guvernare locale și regionale, astfel încât politica de dezvoltare a IMM a început să opereze în alt regim (trecerea de la o metodă centralizată la una teritorială, împreună cu crearea de noi instrumente și proceduri). Guvernul din ultimii ani a făcut eforturi de simplificare a mediului de afaceri, inclusiv a procedurilor administrative (coordonate de Ministerul Economiei, prin „Grupul pentru debirocratizarea economiei”) și juridice (dreptul comercial).

Firmele **românești** au suferit de lipsa unui mediu de afaceri transparent, în ultimii zece ani. Cadrul juridic, sistemul fiscal, accesul la finanțare, înregistrarea firmei trebuie simplificate și făcute mai transparente.

Îmbunătățirea nivelului de angajare și a condițiilor de muncă

În **Ungaria**, se urmărește îmbunătățirea accesului la pregătire și la angajare pentru grupurile dezavantajate.

Polonia își propune adaptarea legislației poloneze a muncii la cea din UE (condiții de muncă mai flexibile). Cu scopul de a adapta educația și pregătirea vocațională la nevoile pieței muncii, se are în vedere monitorizarea pieței profesiilor (care sunt profesiile cerute și care sunt în surplus).

Guvernul **român** a adoptat o serie de măsuri politice noi, cu scopul de a îmbunătăți condițiile sociale și rata de angajare. Este vizată protecția socială pentru șomeri, dar și măsuri active de combatere a șomajului, în special prin crearea de noi locuri de muncă.

II. SECTORUL IMM ÎN ROMÂNIA

1. Scurt istoric¹¹

Spre deosebire de majoritatea țărilor ECE, în România primele IMM au reapărut în anul 1990. Ca urmare, întreg parcursul evoluției lor este mai dificil și mai complex, cele 4 decenii de stopare a fenomenului antreprenorial (1950–1990) resimțindu-se puternic. Abordând retrospectiv evoluția fenomenului antreprenorial, din 1990 și până în prezent, se pot delimita două etape de dezvoltare:

¹¹ Ovidiu Nicolescu, *op. cit.*, p. 148–149.

– **1990–1995, de dezvoltare relativ accelerată a IMM**, datorită acordării dreptului de a le înființa, acordării de facilități fiscale în primii ani de funcționare, a accesului relativ facil, mai ales informal, la numeroase resurse din sectorul de stat. Această evoluție accelerată, mai ales cantitativă, s-a realizat în condițiile în care IMM-urile nu erau în prim-planul atenției executivului, legislativului și a majorității liderilor politici. Cu toate acestea, spiritul antreprenorial al unei părți importante a populației și numeroasele oportunități economice manifestate pe piața internă au favorizat crearea unui număr mare de IMM, dar cu un potențial economic modest, mai ales dacă ne comparăm cu alte țări din ECE precum Polonia, Ungaria, Cehia.

– **1996–2000, de temporizare a dezvoltării IMM**. Are loc o scădere a numărului de IMM nou înființate, concomitent cu o creștere a numărului celor care își încetează activitatea. În același timp, majoritatea IMM care continuă să funcționeze posedă un capital economic diminuat, comparativ cu anii precedenți. Cauzele care au contribuit la acest regres sunt multiple, ele fiind legate de situația economică generală nefavorabilă și de neacordarea unui tratament diferențiat IMM, în condițiile renunțării la facilitățile acordate în perioada anterioară pentru primii ani de funcționare.

Pe fondul acestui regres, ca urmare a acțiunilor organizațiilor de IMM, a Consiliului Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România, precum și a unei părți a specialiștilor și publicațiilor economice, se începe abordarea diferențiată a IMM: acceptarea ideii unei legi a IMM, adoptată după lungi tergiversări în 1999 (Legea 133/1999 privind stimularea întreprinzătorilor privați pentru înființarea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii), înființarea Agenției de IMM (integrată în 2000 în Agenția Națională de Dezvoltare Regională) și a unui minister al IMM (Ministerul pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperatie), precum și demararea primelor programe speciale consacrate asistării IMM – marketing, finanțări de dezvoltare, fonduri de garantare etc.

2. Cadrul instituțional al dezvoltării IMM

Un impact major, asupra evoluției fenomenului antreprenorial în orice țară, îl are cadrul instituțional; ca urmare, prezentăm succint principalele lui elemente.

Cadrul instituțional pentru IMM este asigurat, în primul rând, de administrația publică, având ca principale componente:

- Guvernul și în special Ministerul nou creat pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperatie,
- Agenția Națională de Dezvoltare Regională având în subordine agențiile județene de dezvoltare regională;
- Administrația locală (prefecturile, la nivelul județelor și primăriile la nivelul orașelor și comunelor).

În acest domeniu s-a înregistrat o mare instabilitate în perioada 1990–1999, producându-se numeroase și incoerente modificări atât structurale cât și funcționale (înființarea și desființarea, schimbarea sau preluarea atribuțiilor unor direcții și

agenții, ce aveau ca obiect de activitate sectorul IMM etc.), care nu au avut o influență benefică asupra IMM.

Cea mai importantă componentă actuală a administrației publice, **Ministerul pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperatie**, a fost înființat prin Hotărârea de Guvern 15/2001 și are ca scop realizarea programului de guvernare în domeniul dezvoltării IMM, al sectorului cooperatist și al celui de comerț interior.

Ministerul pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperatie a preluat de la Agenția Națională pentru Dezvoltare Regională atribuțiile privind stimularea înființării de noi întreprinderi și a dezvoltării IMM. Totodată, a preluat atribuțiile Direcției Generale de Comerț Interior de la fostul Minister al Industriei și Comerțului.

Principalele **funcții** ale Ministerului pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperatie sunt¹² :

- *de strategie* – asigură fundamentarea, elaborarea și aplicarea strategiei și a programelor de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii și a organizațiilor cooperatiste, precum și a strategiei de dezvoltare și armonizare a activității de comerț interior;

- *de reglementare* – asigură elaborarea cadrului normativ și instituțional, necesar în vederea realizării obiectivelor și programelor din domeniul său de activitate;

- *de administrare* – administrează fondurile de la bugetul statului și din surse extrabugetare, precum și distribuirea acestora, cu scopul de a asigura dezvoltarea sectorului IMM, a sectorului cooperatist și a celui de comerț interior;

- *de reprezentare* – reprezintă România la nivel național și internațional în domeniul său de activitate;

- *de autoritate de stat* – urmărește aplicarea reglementărilor legale în domeniul său de activitate.

În conformitate cu programul guvernamental, Ministerul pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperatie a stabilit o serie de **obiective** pe care le va avea în vedere în următorii 4 ani, pentru sectorul IMM:

- punerea în aplicare, în integralitatea sa, a Legii 133/1999 privind stimularea întreprinzătorilor privați pentru înființarea și dezvoltarea IMM, mai ales în vederea creării de noi locuri de muncă;

- simplificarea și îmbunătățirea cadrului legislativ și administrativ;

- îmbunătățirea accesului IMM la finanțare;

- îmbunătățirea ofertei de servicii pentru IMM, în vederea creșterii performanțelor în afaceri și a capacității IMM de a opera, inclusiv pe piețe externe;

- susținerea organizațiilor de reprezentare din domeniile IMM și cooperatiei și consultarea lor;

- armonizarea legislației pentru comerțul interior cu normele și reglementările europene în materie, astfel încât să se asigure bazele punerii în practică a liberei circulații a mărfurilor și serviciilor;

¹² Ministerul pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperatie, p.1, <http://www.mimmc.ro>.

– lărgirea cooperării cu alte instituții, cu atribuții în domeniul concurenței și protecției consumatorilor;

– pregătirea condițiilor legislative și normative pentru utilizarea pe scară largă a comerțului electronic.

O dezvoltare crescândă înregistrează și sistemul instituțional neguvernamental pentru IMM. În prezent, principalele sale componente sunt :

– asociațiile de întreprinderi mici și mijlocii:

- naționale – Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România, dar și alte organizații patronale reprezentative naționale care, chiar dacă nu sunt specializate pe IMM, le cuprind în număr apreciabil: Patronatul Român, Consiliul Național al Patronilor din România etc.;

- locale – filialele organizațiilor naționale independente;

– societăți financiare;

– societăți specializate de consultanță;

– centre pentru dezvoltarea IMM;

– camere de comerț și industrie.

Se constată, ca un fapt pozitiv, că atât la nivel național cât și local s-au dezvoltat organizații de reprezentare specializată a IMM, ceea ce arată că s-a luat în considerare, la un nivel superior, specificitatea acestora. Cea mai importantă este **Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România (CNIPMMR)**, organizație specializată, cu peste 55 000 de membri, 72 de ramuri și peste 23 de organizații asociate la nivel local. Structurate pe mai multe paliere de natură externă, și anume colaborarea cu alte ministere și instituții implicate în dezvoltarea IMM, precum și internă, respectiv propriile eforturi, principalele priorități ale CNIPMMR sunt¹³:

1. colaborarea cu Ministerul pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperatie în vederea urmăririi modului în care se respectă aplicarea Planului guvernamental de acțiuni în domeniul IMM;

2. includerea în programele de finanțare, interne și externe, a sumelor necesare pentru: sprijinirea IMM în domeniul marketingului și stimulării exporturilor; dezvoltarea unei culturi antreprenoriale în România; organizarea de cursuri de management; implementarea și dezvoltarea e-commerce în România, sprijinirea întreprinzătorilor pentru elaborarea de strategii și planuri de afaceri;

3. organizarea unei bănci specializate în creditarea sau finanțarea IMM (cu participarea limitată a statului);

4. conlucrarea cu Ministerul Finanțelor în vederea adoptării unor măsuri fiscale care să aibă ca efect stimularea întreprinzătorilor privați;

5. inițierea și promovarea proiectelor de dezvoltare zonală în care să fie implicate IMM;

¹³ CNIPMMR, *Prioritățile CNIPMMR*, în „Revista IMM”, 2001, nr. 20 p. 86–87.

6. întocmirea periodică, de către Institutul Național al Întreprinderilor Mici și Mijlocii (INIMM) de studii și rapoarte privind sectorul IMM, problemele și prioritățile, precum și diseminarea lor la nivelul instituțiilor decizionale și a organismelor internaționale;

7. diversificarea cooperării cu organizații similare europene și internaționale;

8. asigurarea serviciilor de consultanță și asistență prin Cyber Centre, în colaborare cu Ministerul Educației și Cercetării, precum și cu firme expert etc.

3. Cadrul legislativ al dezvoltării IMM

Caracteristicile principale ale cadrului legislativ pentru sectorul IMM-urilor ar fi acelea că legislația în domeniu este prea „stufoasă” (între 1990 și 2001 s-au adoptat aproape 100 de legi, decrete, ordonanțe de guvern și ordonanțe de urgență cu aplicabilitate la IMM, dintre care în jur de 40 cu referire explicită la IMM), dar în același timp incompletă și instabilă. În perioada amintită, s-au emis o serie de reglementări, care la scurt timp au fost urmate de alte legi, care prevedeau completarea și modificarea primelor. Iată în acest sens o serie de documente legislative, care completează sau modifică legi date anterior:

– Ordonanța de Urgență 147/2001, pentru ratificarea Aranjamentului *stand-by* dintre România și Fondul Monetar Internațional și a Memorandumului cu privire la politicile economice și financiare ale Guvernului României în perioada 2001–2002, care prevede, printre altele, eliminarea scutirilor de TVA și de taxe vamale pentru materiile prime, importate de întreprinderile mici și mijlocii, prevăzute de Legea 133/1999;

– Hotărârea Guvernului nr. 798/1999, pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 975/1998 privind organizarea și funcționarea Agenției pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii;

– Legea 127/2000 pentru modificarea și completarea art. 156 din Legea 131/1990 privind societățile comerciale;

– Ordonanța de Guvern nr. 61/2001, pentru modificarea și completarea Legii contabilității nr. 82/1991;

– Legea nr. 442/2001, pentru respingerea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 48/2000 privind comasarea Agenției Române de Dezvoltare și Agenției Naționale pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii cu Agenția Națională pentru Dezvoltare Regională;

– Decizia nr. 123/2000, referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 12 alin. 1 lit. b) din Legea 133/1999 privind stimularea întreprinzătorilor privați pentru înființarea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii;

– Legea 217/2000, privind respingerea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 166/1999 pentru modificarea și completarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 82/1997, privind regimul accizelor și al altor impozite indirecte;

– Hotărârea de Guvern nr. 1016/2000 pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 374/1999, privind asigurarea condițiilor de implementare a prevederilor Programului pentru ajustarea sectorului privat (PSAL) și a Programului de dezvoltare instituțională a sectorului privat (PIBL);

– Legea 128/2000, privind aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 30/1999 pentru modificarea art. 7 din Ordonanța Guvernului nr. 26/1993 privind tariful vamal de import al României.

Cadrul legislativ semnificativ pentru sectorul IMM încorporează două categorii de reglementări: generale, valabile pentru toate firmele, și reglementări specifice, ce vizează în exclusivitate activitățile firmelor mici și mijlocii.

Reglementările generale sunt, după cum aminteam și mai sus, foarte numeroase. Menționăm numai domeniile principale în care se încadrează aceste reglementări, înlesnind astfel perceperea complexității lor. Acestea sunt: regimul juridic al proprietății private; reglementările privind înființarea societăților comerciale; reglementările referitoare la modificarea activităților constitutive ale societăților comerciale; reglementările privind dezvoltarea și lichidarea societăților comerciale; reglementările fiscale; reglementările contabile; legislația financiar-bancară; reglementările privind raporturile de muncă; legislația contractelor de muncă și a litigiilor.

De menționat că unele din aceste reglementări aparțin legislației antebelice – Codul comercial, Codul civil, Codul de procedură civilă – nefiind suficient armonizate cu reglementările care se mențin încă din perioada comunistă și cu cele, foarte numeroase, care au fost adoptate după 1989.

Legislația specifică IMM cuprinde, în principal, elementele enumerate mai jos:

– Decretul-lege nr. 54/1990, privind organizarea activităților economice bazate pe libera inițiativă;

– Ordonanța Guvernului nr. 25/1993, privind stimularea întreprinderilor mici și mijlocii;

– Hotărârea Guvernului nr. 805/1994, privind facilitățile economico-financiare acordate întreprinderilor mici și mijlocii;

– Hotărârea Guvernului nr. 216/1995, privind organizarea și funcționarea Agenției Române de Dezvoltare;

– Hotărârea Guvernului nr. 975/1998, privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale a Întreprinderilor Mici și Mijlocii;

– Legea 133/1999, privind stimularea întreprinzătorilor privați pentru înființarea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii;

– Hotărârea Guvernului nr. 797/1999, pentru aprobarea Normelor metodologice privind modalitățile de finanțare a programelor și a măsurilor de stimulare a înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii;

– Ordonanța de Guvern nr. 64/2000, pentru completarea Legii nr. 133/1999 privind stimularea întreprinzătorilor privați, pentru înființarea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii;

– Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 297/2000, pentru completarea Legii nr. 133/1999, privind stimularea întreprinzătorilor privați pentru înființarea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii;

– Ordonanța nr. 24/2001, privind impunerea microîntreprinderilor;

– Hotărârea Guvernului nr. 244/2001, pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 133/1999, privind stimularea întreprinzătorilor privați pentru înființarea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii;

– Hotărârea de Guvern nr. 1211/2001, privind înființarea Fondului Național de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii.

Prin aceste reglementări, sectorul IMM din România a beneficiat de o serie de **facilități**, dintre care cele mai importante sunt prezentate în continuare¹⁴.

■ Potrivit Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 76/2001, privind simplificarea unor formalități administrative pentru înregistrarea și autorizarea funcționării comercianților, s-a instituit o procedură unică de înregistrare a întreprinderilor mici și mijlocii.

■ În condițiile Legii nr. 133/1999, întreprinderile mici și mijlocii au acces la activele disponibile ale societăților comerciale și companiilor naționale cu capital majoritar de stat, precum și ale regiilor autonome. De asemenea, instituțiile publice, societățile comerciale și companiile naționale cu capital majoritar de stat, precum și regiile autonome au obligația, potrivit dispozițiilor Legii nr. 415/ 2001 privind aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 297/2000, pentru completarea Legii nr. 133/1999, privind stimularea întreprinzătorilor privați pentru înființarea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, să organizeze prima procedură de achiziție publică doar pentru întreprinderile mici și mijlocii.

■ Întreprinderile mici și mijlocii beneficiază de servicii de informare, asistență, consultanță, cercetare și inovare tehnologică în domeniile financiar-bancar, management și marketing.

■ Întreprinderile mici și mijlocii sunt scutite de la plata taxelor vamale pentru importul de mașini, instalații, echipamente industriale, instrumente, aparate și know-how, achiziționate în vederea dezvoltării activităților proprii de producție și servicii.

■ Profitul brut utilizat în anul fiscal curent de către întreprinderile mici și mijlocii pentru investiții în active corporale și necorporale amortizabile, definite potrivit Legii nr. 15/1994, privind amortizarea capitalului imobilizat în active corporale și necorporale, cu modificările ulterioare, destinate activităților pentru care contribuabilul este autorizat, nu se impozitează. Această facilitate se calculează lunar, iar sumele reinvestite se repartizează ca surse proprii de finanțare. Pentru investițiile care nu sunt finalizate în anul curent respectiv, scutirea de impozit pe profit se acordă proporțional cu valoarea lucrărilor realizate efectiv, în baza unei situații parțiale de lucrări. Investițiile realizate potrivit prezentului articol vor rămâne în patrimoniul întreprinderilor mici și mijlocii cel puțin o perioadă egală cu jumătate din durata de funcționare a acestora. În caz contrar impozitul se recalculează și se varsă la bugetul de stat, împreună cu majorările de întârziere

¹⁴ Ministerul pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii și Cooperație, *Consultanță în domeniul IMM – Facilități acordate întreprinderilor mici și mijlocii*, p. 1, http://www.mimmc.ro/consultanta/ce_sunt_fac.php.

aferente. Pentru mașinile, instalațiile, echipamentele industriale, instrumentele, aparatele și know-how, se poate utiliza regimul de amortizare accelerată, cu condiția ca întreprinderea să nu înregistreze pierderi.

■ Întreprinderile mici și mijlocii vor beneficia de reducerea impozitului pe profit în proporție de 20%, în cazul în care creează noi locuri de muncă, dacă se asigură creșterea numărului mediu, scriptic anual, cu cel puțin 10% față de anul financiar precedent.

■ Întreprinderile mici și mijlocii sunt scutite de la plata taxelor vamale pentru importul unor materii prime deficitare sau care nu se produc în țară, necesare activităților proprii de producție și/sau de prestări de servicii. Lista cuprinzând produsele scutite se aprobă anual prin hotărâre a Guvernului.

4. Evoluția sectorului IMM în România

În structura actuală a economiei, sectorul IMM reprezintă o prezență importantă, cu contribuții mari la susținerea bugetului statului, dar cu situație și rezultate încă modeste, dacă îl comparăm cu omologul său din țările dezvoltate și dacă avem în vedere potențialul de care dispune România. În România, procentul din PIB generat de sectorul privat a crescut semnificativ în ultimii ani, de la 35% în 1994, la 52% în 1996, la 58% la sfârșitul anului 1997. Deși în 1999, guvernul și-a propus să ridice acest procent la 80% din PIB pentru anul 2000, în realitate datele au fost de 63,7% pentru 1999 și 65,5% pentru 2000¹⁵.

În România se constată, din punct de vedere numeric, o *dinamică accentuată a înființării IMM*, favorizată de inexistența lor înainte de 1990. Din datele centralizate rezultă că sporurile au fost inegale, maximele fiind în 1992 și 1994, și că după acest an se manifestă o tendință de scădere, numărul cel mai redus de înregistrări fiind în 1999 (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

Evoluția anuală a înființării de IMM-uri¹⁶

Anul	Număr întreprinderi
1991	95 921
1992	137 456
1993	117 078
1994	137 445
1995	65 479
1996	62 089
1997	42 947
1998	41 754
1999	40 630

¹⁵ Jordan Jordanov, Svetlana Stamenova, *Political and economic orientations in southeastern Europe in 2000*, Sofia, 2000, p. 5.

¹⁶ Ovidiu Nicolescu, *op. cit.*, p. 153.

Rezultanta acestor evoluții este înregistrarea, la sfârșitul anului 2000, în România, la Registrul Comerțului a unui număr de 710 768 de agenți economici în industrie, construcții, comerț și alte servicii, spre deosebire de 503 991 de agenți economici în 1995. Din păcate, la sfârșitul anului 2000 numai 308 064 dintre aceștia funcționau efectiv, fiind capabili să depună bilanț contabil la organismele financiare, iar dintre ei 306 073 erau IMM¹⁷.

Din punct de vedere al evoluției numărului total de întreprinderi (din industrie, construcții, comerț și alte servicii), pe clase de mărime, pe anii 1995, 1996, în raport cu anii 1999, 2000, se constată faptul că, deși numărul total de întreprinderi a rămas relativ constant între anii 1995, 1996 raportat la 1999, 2000, în acest interval a crescut aproape dublu numărul întreprinderilor mici și mijlocii, în timp ce numărul microîntreprinderilor a rămas neschimbat, iar numărul întreprinderilor mari a scăzut considerabil, ca urmare a restructurării economiei (tabelul nr. 3).

Tabelul nr. 3

Dinamica numărului total de întreprinderi (din industrie, construcții, comerț și alte servicii), pe clase de mărime, pe anii 1995, 1996, în raport cu anii 1999, 2000¹⁸

Anul	Total	0-9 salariați	10-49 salariați	50-249 salariați	Total IMM-uri	250 și peste
1995	304 359	283 997	13 400	4 384	301 781	2 578
1996	312 067	286 035	18 160	5 259	309 454	2 613
1999	318 736	285 271	24 769	6 553	316 593	2 143
2000	308 064	270 843	28 085	7 145	306 073	1 991

În ceea ce privește **structura pe domenii de activitate a IMM**, se constată o mare eterogenitate. Majoritatea firmelor și-au manifestat, la înființare, disponibilitatea pentru foarte multe tipuri de activități. Astfel, din total agenți economici, 91,9% au declarat că fac comerț, 86,6% servicii, 70,5% producție, 73,5% import etc. O asemenea structură indică un mare grad de indecizie economică, absența unui plan de afaceri, o abordare de tipul „să văd ce se poate!”, reflectând un stadiu incipient de dezvoltare a fenomenului antreprenorial și imaturitatea întreprinzătorilor. O dată intrate în acțiune, IMM s-au profilat, de regulă, pe un anumit domeniu de activitate. Edificatoare din acest punct de vedere sunt informațiile oferite de Institutul Național de Statistică la finele anului 2000, care indică predominarea absolută a IMM din comerț (66,2% din total) și servicii (16,5%), față de 13,3% în industrie și 3,8% în construcții (tabelul nr. 4).

Structura întreprinderilor în funcție de mărime indică predominarea microîntreprinderilor, care reprezintă 92,9% din totalul întreprinderilor din comerț și servicii și 69,7% din totalul întreprinderilor din industrie și construcții, exprimând potențialul economic redus al întreprinzătorilor români, cea mai mare parte înregistrând și o cifră de afaceri destul de modestă – sub 10 000\$ anual (tabelul nr. 5).

¹⁷ Institutul Național de Statistică, *Anuarul Statistic al României 2001*, p. 346.

¹⁸ *Ibidem*, p. 344–345; Comisia Națională de Statistică, *Anuarul Statistic al României 1997*, p. 446–447.

Tabelul nr. 4

Numărul IMM-urilor active din industrie, construcții, comerț și alte servicii, pe activități¹⁹

Activitatea	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Total	301 781	309 454	314 183	31 5970	316 593	30 6073
Industrie extractivă	120	118	150	170	202	233
Industrie prelucrătoare	32 924	30 540	34 428	37 328	39 605	40 265
Energie electrică și termică, gaze și apă	189	179	172	202	223	238
Total industrie	33 233	30 837	34 750	37 700	40 030	40 736
Construcții	7 266	6 684	9 132	10 230	11 092	11 807
Comerț cu ridicata și cu amănuntul, repararea și întreținerea autovehiculelor și motocicletelor și a bunurilor personale și casnice	220 579	225 813	225 879	221 849	217 316	202 724
Hoteluri și restaurante	10 460	10 853	10 093	10 117	10 101	9 906
Transport și depozitare	9 356	10 086	11 187	11 546	11 651	11 854
Poștă și telecomunicații	316	371	468	548	630	775
Tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate în principal întreprinderilor	9 229	11 075	12 105	13 269	15 113	17 905
Învățământ*	493	515	546	586	614	542
Sănătate și asistență socială*	2 399	2 684	3 535	3 764	3 900	3 558
Alte activități de servicii colective, sociale și personale	8 450	10 536	6 488	6 361	6 146	6 266
Total servicii	40 773	46 120	44 422	46 191	48 155	50 806

*include numai întreprinderile cu activitate de învățământ sau sănătate și asistență socială, organizate ca societăți comerciale

Tabelul nr. 5

Structura întreprinderilor active din industrie, construcții, comerț și servicii, pe clase de mărime, în 2000²⁰

Domeniul de activitate	0-9 salariați (microîntreprinderi)	10-49 salariați (întreprinderi mici)	50-249 salariați (întreprinderi mijlocii)	Total procent IMM	250 și peste (întreprinderi mari)
Industrie + construcții	67,7%	20,9%	8,4%	97%	3,0%
Comerț + servicii	92,2%	6,6%	1,1%	99,9%	0,1%

¹⁹ Institutul Național de Statistică, *Anuarul Statistic al României 2001*, p. 352.

²⁰ *Ibidem*, p. 342.

În ceea ce privește **distribuția personalului ocupat în IMM pe domenii de activitate**, datele furnizate de președintele CNIPMMR, Ovidiu Nicolescu²¹, arată că la sfârșitul anului 1998 în comerț lucra 74% din personal, în industrie 11%, în servicii 10%, iar în construcții doar 5%. Se constată că în comerț și servicii lucrează majoritatea forței de muncă din IMM, deși per totalul întreprinderilor românești la sfârșitul aceluiași an, ramurile de producție – industria și construcțiile – ocupau relativ mai mult personal (51%) decât comerțul și serviciile (48,8%).

Pe lângă evoluția dimensională a sectorului antreprenorial, foarte importante sunt elementele privitoare la **eficiența** sa. Primul aspect abordat se referă la **eficiența de ansamblu a sectorului IMM în cadrul economiei naționale**, în special în totalul întreprinderilor. Pentru a o ilustra ne vom referi la principalii indicatori economici și financiari ai întreprinderilor, pe clase de mărime și forme de proprietate (tabelul nr. 6).

Tabelul nr. 6

**Principalii indicatori economici și financiari ai întreprinderilor*,
pe clase de mărime și forme de proprietate (în miliarde lei) în 2000²²**

Clase de mărime	Cifra de afaceri	Investiții brute	Exporturi directe	Valoarea adăugată brută la costul factorilor**	Rezultatul brut al exercițiului***
Total din care:	1396332	265650	110491	336959	-567
Majoritar privat	1070098	118605	81750	220662	23812
0-249 (IMM) din care:	782764	72376	22682	133187	19590
Majoritar privat	769611	69713	22151	127477	22422
Peste 250 din care:	613568	193274	87809	203772	-19797
Majoritar privat	300487	48862	59599	92185	1390

* întreprinderi cu activitate principală în industrie, construcții, comerț și servicii.

** reprezintă suma salariilor și altor elemente legate de costul factorilor de muncă, a profitului, a subvențiilor de exploatare, a amortizării capitalului fix, din care se scad impozitele legate de producție.

*** reprezintă profitul, dacă este pozitiv, iar dacă este negativ, reprezintă pierderile.

Din datele tabelului 6 rezultă că, în anul 2000, cifra de afaceri a IMM private a reprezentat 55,11% din totalul cifrei de afaceri a întreprinderilor românești (asemănător, ponderea cifrei de afaceri realizată de IMM în general, indiferent de forma de proprietate, în cifra de afaceri a întreprinderilor, a crescut simțitor de la 46,7% în 1995 la 55,9% în 2000); investițiile brute ale IMM private – doar 26,2% din totalul investițiilor brute ale întreprinderilor românești; exporturile directe – 14,6% din total; valoarea adăugată brută la costul factorilor – 38,1% din total, însă profitul a fost de 22 422 miliarde lei, în condițiile în care per total întreprinderile românești au înregistrat pierderi de 567 miliarde lei.

²¹ Ovidiu Nicolescu, *op. cit.*, p. 154.

²² Institutul Național de Statistică, *Anuarul Statistic al României 2001*, p. 356–362.

Ponderea cifrei de afaceri realizată de IMM active în cifra de afaceri a întreprinderilor din industrie, construcții, comerț și alte servicii a urcat de la 46,7% în 1995, la 48,3% în 1996, 45,2% în 1997, 52,8% în 1998, 54% în 1999, ajungând la 55,9% în anul 2000²³.

Mai mult, sectorul privat, a cărui componentă economică principală o reprezintă IMM, a furnizat, în ultimii câțiva ani, peste 50% din veniturile la bugetul statului, din 1999 trecând de 60%.

În ceea ce privește **numărul de locuri de muncă oferite de IMM**, se observă că ponderea personalului din IMM active în personalul total al întreprinderilor este în creștere evidentă în ultimii ani, ajungând ca în anul 2000 IMM să creeze aproape jumătate din totalul locurilor de muncă din întreprinderile românești. IMM asigură un mare număr de locuri de muncă, astfel în 1995 ele au oferit 1 393 609 locuri de muncă, în 1996 – 1 654 626, în 1997 – 1 732 514, în 1998 – 1 923 264, în 1999 – 1 953,725, iar în anul 2000 – 2 193 982.

Ponderea personalului din IMM active în personalul total al întreprinderilor (din industrie, construcții, comerț și alte servicii)²⁴ a crescut de la 23,9% în 1995, la 29,1% în 1996, 32,9% în 1997, 37,8% în 1998, 42,5% în 1999, ajungând în anul 2000 să reprezinte 46,9%.

Al doilea aspect se referă la **performanțele economice în cadrul sectorului de IMM**. Pentru a le evalua, se are în vedere ponderea cifrei de afaceri și a profitului IMM pe domenii de activitate, din totalul cifrei de afaceri și a profitului IMM pe anul 2000. Din acest punct de vedere, se constată din tabelul 7 că IMM cu cel mai mare profit, dar și cu cea mai mare cifră de afaceri sunt cele din comerț.

Tabelul nr. 7

Ponderea cifrei de afaceri și a profitului IMM pe domenii de activitate din totalul cifrei de afaceri și a profitului IMM pe anul 2000²⁵

	Ponderea cifrei de afaceri a IMM pe domenii de activitate din totalul cifrei de afaceri a IMM	Ponderea profitului IMM pe domenii de activitate din totalul profitului IMM
industrie	20,3	6,3
construcții	5,8	22,4
comerț	62,7	73,7
servicii	11,0	-0,2

Concluzionând, IMM reprezintă un sector important al economiei românești, cu eficiență sensibil mai mare decât sectorul de stat. Comparativ cu sectorul de IMM din UE, este însă substanțial mai puțin potent și eficient. În ultimii ani, creșterea numărului de IMM s-a redus substanțial, firmele private fiind confruntate cu dificultăți apreciabile, manifestate pe fondul întârzierii privatizării și restructurării economiei naționale.

²³ *Ibidem*, p. 354.

²⁴ *Ibidem*, p. 353.

²⁵ *Ibidem*, p. 356–362.

Scăderea substanțială a potențialului IMM private este reflectată, pe lângă micșorarea numărului de IMM nou înființate, și de diminuarea volumului produselor și serviciilor comercializate de IMM existente. Prezentăm în continuare, grupate pe domenii, **principalele dificultăți cu care se confruntă IMM**²⁶ și care împiedică dezvoltarea acestui sector, dificultăți resimțite de întreprinzători prin intermediul contactelor cu organismele guvernamentale și neguvernamentale care se ocupă de problematica respectivă.

Domeniul financiar-monetar și bancar: inflație mare și fluctuantă; nivelul ridicat și fluctuant al dobânzilor bancare; absența creditelor de dezvoltare și accesul dificil la credite curente; posibilități reduse de garantare a creditelor; absența unei bănci specializate pentru IMM.

Domeniul fiscal: nivelul ridicat al impozitelor, taxelor și accizelor; absența facilităților fiscale pentru investiții; controale excesive asupra IMM cu privire la achitarea obligațiilor fiscale către stat.

Domeniul comercial-marketing: piață internă cu funcționalitate greoaie, instabilă chiar, care frecvent nu funcționează după regulile concurenței; lipsa utilizării studiilor de marketing de către IMM-uri.

Domeniul tehnic-inovațional: absența stimulentei pentru IMM care concep și fabrică produse noi; discriminarea IMM private – față de firmele de stat – în ceea ce privește accesul la rezultatele cercetărilor institutelor de cercetare și proiectare de stat; absența unor politici naționale inovaționale, în special pentru IMM-uri.

Domeniul educațional: insuficiența programelor de pregătire managerial-antreprenoriale, specializate pentru IMM; absența unor programe de pregătire pentru profesii clasice (rotari, olari, covrigari), necesare microîntreprinderilor cu specific local.

Domeniul managerial: pregătirea managerială și economică necorespunzătoare a întreprinzătorilor; organizații de IMM insuficient de puternice pentru a le apăra și promova interesele specifice.

Domeniul informațional-comunicațional: accesul dificil al întreprinzătorilor la informații tehnice și științifice, dar și comerciale și financiar-bancare interne și externe; dotarea informatică necorespunzătoare a celei mai mari părți a IMM.

Domeniul instituțional-administrativ: birocrație mare privind înființarea și desființarea firmelor; corupția din administrația publică; decizii și acțiuni ale administrației centrale și locale nefavorizante IMM; inaccesibilitatea până în 1999 la spațiile și la echipamentele neutilizate din societățile de stat și regiile autonome; absența unei strategii naționale riguroase pentru IMM-uri.

Domeniul legislativ: legislație economică incompletă, stufoasă și contradictorie.

²⁶ Ovidiu Nicolescu, *op. cit.*, p. 157–165.

Domeniul cultural: reținerea și chiar ostilitatea unei părți a populației față de întreprinzători și IMM private; absența unor programe care să promoveze imaginea întreprinzătorului și a IMM-urilor ca elemente cheie ale economiei de piață.

Având în vedere multitudinea dificultăților prezentate, se impune participarea cât mai activă a tuturor actorilor implicați (în plan economic, social, politic, instituțional, legislativ, cultural) în procesul de dezvoltare a sectorului IMM, dat fiind că acestea reprezintă factorul esențial, atât în ceea ce privește creșterea economică și sporirea numărului de locuri de muncă, cât și trecerea de la societatea industrială la societatea cunoașterii.

În noul spațiu socio-economic ce se construiește în UE, IMM au de jucat un rol strategic deosebit de important. Mai ales IMM care își desfășoară activitatea în domeniul tehnologiei de vârf pot deveni competitori redutabili pe noile piețe. De la simpli furnizori de servicii și utilizatori ai rezultatelor cercetării, IMM participă acum tot mai direct la promovarea însăși a inovației²⁷.

Data fiind importanța acordată în prezent științei și tehnologiilor bazate pe știință, în trecerea spre societatea cunoașterii centrate pe om, actorii au puteri din ce în ce mai inegale pe piață, marile companii putând direcționa forțe masive în departamente de CD, ca și sume de capital de risc (investite în CD) mult mai mari decât cele ale IMM. Se impune luarea unor măsuri de sprijinire, de protejare și chiar de favorizare a IMM tocmai pentru că ele pot face față cu greu unei competiții purtate cu mijloace inegale, măsuri care, așa cum am precizat într-un prim articol (*IMM în orientările și experiențele Uniunii Europene*), sunt în prim plan în programele UE, dar care nu se întrevăd în cazul României. Această orientare a UE trebuie să se regăsească și în politicile noastre economice, prin care IMM să fie sprijinite și stimulate de către organismele de stat. Până acum a fost vorba mai mult de măsuri la nivel legislativ (legi destul de stufoase și incoerente), prevederi mai puțin puse în aplicare, IMM fiind lăsate să acționeze, în general, singure, fără a fi atrase în rețele de cooperare. IMM fiind direct legate de ansamblul economiei unei țări, depind de relațiile pe care le au cu diverși factori și actori sociali (furnizori, consumatori, unități de învățământ și de cercetare, bănci, agenții guvernamentale, organizații nonguvernamentale etc.). În acest context, se impune sprijinirea activității de cercetare și de inovare tehnologică desfășurată de IMM, atât prin măsuri care să ofere acestora mijloacele de cercetare prin eforturi proprii, cât și în cooperare cu institutele de cercetare. Mai mult decât atât, întreprinderile din țara noastră ar trebui să încerce să intre într-o serie de rețele interne și internaționale, fie spontan, prin inițiativa managerilor, fie susținute de unele organisme de stat, alianțele strategice în cadrul rețelelor de cooperare oferind șanse noi de dezvoltare acestor întreprinderi; este vorba de îmbinarea competiției cu

²⁷ Oscar Hoffman, *op.cit.*, p. 165.

cooperarea, două caracteristici complementare ale relațiilor pe piețele globalizate. Managementul întreprinderilor românești în tranziție ar trebui să se orienteze spre crearea de rețele de cooperare cât mai diversificate, ce pot oferi firmelor mici și mijlocii avantaje privind accesul, nu numai la resursele materiale și financiare, ci și la cele științifico-tehnologice (prin legarea lor de unități de cercetare și inovare din țară sau din străinătate), cât și la noi piețe de desfacere²⁸.

Se impune astfel sprijinirea în mai mare măsură a IMM, ca o linie strategică a tranziției, politicile publice din România fiind, în principal, cele care ar trebui să le atragă în rețele de cercetare și de inovare.

²⁸ *Ibidem*, p. 166–170, 301–303.